

عوامل مؤثر بر گرایش به رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی

منصور ترکیان تبار^۱

چکیده

این تحقیق به منظور آگاهی از عوامل مؤثر بر گرایش به رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی و اثرات ناشی از تغییر نام این رشته بر تغییر نگرش دانشجویان و پویایی رشته با توجه به فناوری‌های نوین اطلاع‌رسانی به انجام رسیده است. جامعه آماری تحقیق شامل ۲۳۸ نفر از دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی از ۱۵ واحد دانشگاه آزاد اسلامی است. روش تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی است و برای گردآوری اطلاعات موردنیاز از پرسشنامه استفاده شده است. نتایج حاصل از تحقیق نشان از تأثیر مثبت بازار کار این رشته تحصیلی بر گرایش دانشجویان به این رشته دارد. همچنین علی‌رغم عدم آشنایی دانشجویان با رشته کتابداری، درصد بالایی نسبت به ادامه تحصیل در این رشته ابراز رضایت کرده و در مقام مقایسه، رشته تحصیلی خود را هم‌تراز با سایر رشته‌های علوم انسانی دانسته و برای آن اهمیت فراوانی قائل شده‌اند. با وجود این دانشجویان از آینده شغلی خود و جذب در بازار کار و در عین حال از نام رشته کتابداری و عدم تناسب واحدهای درسی آن با عصر فناوری ابراز نارضایتی کرده‌اند.

کلیدواژه‌ها

گرایش، کتابداری و اطلاع‌رسانی، تغییر نام، فناوری اطلاعات

مقدمه

آوردن امکان دسترسی به منابع اطلاعاتی چاپی به‌ویژه منابع کتابی برای مراجعان بود، تبعیت می‌کردند و به همین دلیل نیز آنچه به دانشجویان کتابداری تعلیم داده می‌شد اساساً بر همین محور بود تا آنان بتوانند به بهترین

تا پیش از ظهور فناوری‌های جدید و راهیابی به کتابخانه و تأثیرگذاری بر فعالیت‌های کتابخانه، کتابخانه‌ها و کتابداران از اصول سنتی کتابداری، که در حقیقت فراهم

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دورود torkian2001@yahoo.com

شکل ممکن منابع اطلاعاتی موجود را در اختیار مراجعان قرار دهند. با گذشت زمان و دستیابی انسان به فناوری‌های جدید، که تحولات و دگرگونی‌های شگرف و عظیمی در زندگی انسان‌ها و روابط میان آنان ایجاد کرد، نقش کتابخانه‌ها و کتابداران نیز دچار تغییر و تحول شده است.

با توجه به این دگرگونی‌ها، شناخت کافی دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی از رشته تحصیلی خود و نقشی که در جامعه ایفا خواهند کرد و همچنین نگرش آنها به این رشته و رضایتمندی ایشان از حرفه‌ای که پس از فراغت از تحصیل به عنوان یک شهروند عهده‌دار می‌شوند، موجب می‌شود تا نگاهی تازه به این رشته داشته باشند.

انتخاب رشته تحصیلی بدون علاقه واقعی این پیامد ناخوشایند را در پی دارد که شخص پس از ورود به دانشگاه، انگیزه و رغبت کافی برای ادامه راه را نداشته باشد و این بی‌علاقگی نه تنها شور و نشاط دانشجویی را از فرد سلب می‌کند بلکه ممکن است او را از ادامه راه باز دارد.

از جمله عواملی که می‌تواند در دانشجویان این رشته و همچنین داوطلبان ورود به دانشگاه شناخت و انگیزه ایجاد کند، ارائه چهره‌ای مطلوب و زیننده از رشته کتابداری است، به گونه‌ای که داوطلب قبل از انتخاب رشته با آگاهی کامل، و دانشجو پس از ورود و آغاز تحصیل با انگیزه و شناخت کافی به راه خود ادامه دهد تا پس از فراغت از تحصیل بتواند با روحیه مناسب و شوق و ذوق بیشتر در خدمت جامعه باشد.

رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشور ما به دلایل گوناگون نتوانسته است مانند سایر رشته‌ها برای خود نام و نشان عامه‌پسندی دست و پا کند، لذا برای تبیین جایگاه این رشته در جامعه باید عوامل مؤثر بر گرایش داوطلبان ورود به دانشگاه شناخته و اثرات ناشی از فناوری‌های نو بر این رشته و تطابق واحدهای درسی با این فناوری‌ها شناسایی و بسترهای مناسب برای پویایی آن فراهم شود.

بیان مسئله

نتایج حاصل از تحقیقات انجام گرفته در کشور حاکی از آن است که بسیاری از دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی به هنگام انتخاب رشته شناخت کافی از رشته انتخابی خود نداشته، جایگاهی برای آن قائل نبوده، و از نام و عنوان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی ناراضی هستند. این مسئله زمانی حاد می‌شود که بدانیم عامه مردم با چنین رشته‌ای آشنا نیستند و اساساً نمی‌دانند که ماهیت و کارکرد چنین رشته‌ای چیست و فارغ‌التحصیلان آن به چه کاری مشغول خواهند شد.

هر یک از داوطلبان ورود به دانشگاه، هنگام انتخاب رشته، با در نظر گرفتن عواملی همچون انگیزه، ذهنیت، آینده‌نگری، و همچنین اعتبار اجتماعی اقدام به انتخاب رشته می‌کنند. می‌توان گفت رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی از جمله رشته‌هایی است که داوطلبان ورود به دانشگاه درخصوص انتخاب آن به عنوان رشته تحصیلی خود با

یک علامت سؤال مواجه هستند، زیرا عنوان این رشته خود عاملی است که داوطلبان نمی‌توانند ارتباط مناسبی با آن برقرار کنند و از آینده شغلی و کارکرد آن بی‌اطلاع هستند. این مسئله سبب می‌شود داوطلب پس از پذیرش در این رشته نیز توانایی برقراری ارتباط لازم با آن را نداشته باشد.

از سوی دیگر، ظهور فناوری‌های جدید و تأثیر غیرقابل انکار آن بر کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، و بی‌اطلاعی داوطلبان از این موضوع و عدم اطلاع از نقش مفید و مثبت خود به عنوان یک کتابدار در امر اطلاع‌رسانی و اشاعه اطلاعات، مسئله مهمی است که داوطلبان ورود به دانشگاه نسبت به رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی از آن غافل می‌مانند.

شناخت علل گرایش داوطلبان به این رشته و همچنین آگاهی از رضایت آنان از عنوان رشته تحصیلی خود می‌تواند صاحب‌نظران این رشته را در شناخت کاستی‌ها و نارسایی‌ها یاری دهد. مشکل امروز رشته کتابداری این نیست که فناوری‌های نوین اطلاع‌رسانی به شکل عظیمی بر آن تأثیر گذاشته و کتابداری را از شکل سنتی خود خارج کرده است، بلکه مشکل آنجاست که پس از سال‌ها آموزش رسمی کتابداری در کشور هنوز به خوبی از حقانیت این رشته دفاع نشده است. لازمه این شناخت آگاهی از وضعیت این رشته از جهات گوناگون از جمله آموزش، همگامی با فناوری‌های نوین، و ارتقای اجتماعی است که باید مورد توجه خاص قرار گیرد.

اهداف پژوهش

چنانچه در مقدمه نیز اشاره شد یافته‌های تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد که تعدادی از پذیرفته‌شدگان این رشته بدون اطلاع و شناخت کافی اقدام به انتخاب رشته کرده‌اند که این عامل ممکن است سبب شود تا آنان به دلیل عدم شناخت ماهیت و کارکرد این رشته، شور و شوق چندانی برای ادامه تحصیل نداشته باشند. پویایی رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در عصر اطلاعات و فناوری اطلاعات اصلی است که باید به شکل اساسی مورد توجه قرار گیرد و از رهگذر این موضوع خون تازه‌ای به رگ‌های آن تزریق شود. بررسی چگونگی آشنایی، میزان شناخت هنگام انتخاب رشته، نگرش دانشجویان قبل و بعد از ورود به دانشگاه، تغییر نام، نگرش به رشته تحصیلی با توجه به ظهور فناوری‌های جدید در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، و میزان رضایتمندی آنها از آینده شغلی خود با توجه به تحصیل در رشته کتابداری از جمله اهدافی است که در این تحقیق مورد توجه بوده است.

ضرورت و اهمیت تحقیق

ضرورت پرداختن به مسائل حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی بدان جهت است که هنوز هم بسیاری از دانشجویان رشته کتابداری اعم از دانشگاه‌های دولتی و آزاد بی‌آنکه اطلاع کافی از ماهیت و کارکرد این رشته داشته باشند دست به انتخاب رشته می‌زنند و این در حالی است که بعضاً نه خود آنان و نه سایر عوامل دخیل در انتخاب رشته از جمله

خانواده، گروه دوستان، و اولیا و مربیان، کمترین اطلاعی از ارزش رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی ندارند. بنابراین ضرورت دارد تا با شناخت هر چه بیشتر موانع موجود بر سر راه رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشور، با برنامه‌ریزی صحیح و اصولی، راه را برای گرایش منطقی داوطلبان فراهم کرد.

سؤالات تحقیق

۱. چه عواملی موجب انتخاب رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی از سوی دانشجویان تا قبل از ورود به دانشگاه می‌شود؟
۲. شناخت و آگاهی داوطلبان از رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی تا قبل از ورود به دانشگاه به چه میزان بوده است؟
۳. آیا در نگرش و احساس دانشجویان رشته کتابداری پس از ورود به دانشگاه تغییری ایجاد شده است؟
۴. دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی جایگاه رشته تحصیلی خود را نسبت به سایر رشته‌های علوم انسانی چگونه ارزیابی می‌کنند؟
۵. دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی با توجه به رشته تحصیلی، آینده شغلی خود را چگونه ارزیابی می‌کنند؟
۶. تغییر عنوان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی به چه میزان می‌تواند بر ایجاد انگیزه و پویایی این رشته مؤثر باشد؟
۷. دانشجویان، رشته تحصیلی، واحدهای درسی و نام رشته خود را به چه میزان همگام و سازگار با فناوری‌های روز می‌دانند؟
۸. آیا دانشجویان رشته کتابداری و

اطلاع‌رسانی با در نظر گرفتن کلیه جوانب و همچنین ظهور فناوری‌های نوین به رشته تحصیلی خود علاقه‌مند هستند؟

روش تحقیق

روش به کار گرفته شده در این تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی است که با بررسی اطلاعات گردآوری شده، عوامل مؤثر بر گرایش دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی به این رشته و همچنین نگرش آنان به رشته تحصیلی خود با توجه به فناوری‌های نوین مورد ارزیابی قرار گرفته است.

جامعه آماری پژوهش

جامعه آماری تحقیق شامل ۲۳۸ نفر از دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی است که تعداد ۹۹ نفر (۴۱/۶ درصد) در مقطع کارشناسی به تحصیل مشغول می‌باشند که از این میان ۲۱ نفر (۲۱/۲ درصد) مرد و ۷۸ نفر (۷۸/۸ درصد) زن هستند. همچنین ۱۳۹ نفر (۵۸/۴ درصد) در مقطع کاردانی تحصیل می‌کنند که از این تعداد نیز ۴۱ نفر (۲۹/۵ درصد) مرد و ۹۸ نفر (۷۰/۵ درصد) زن هستند.

پیشینه تحقیق

نتایج حاصل از تحقیق مشهودی تفرشی (۱۳۷۲) با عنوان «بررسی عوامل مرتبط با انتخاب رشته تحصیلی در میان دانشجویان مقطع کارشناسی کتابداری نشان می‌دهد که رتبه آزمون داوطلب به میزان ۶۶ درصد

مهم‌ترین عامل انتخاب این رشته بوده است. از سوی دیگر نتایج این تحقیق مبین این نکته است که ۵۰ درصد پسران و ۴۰ درصد دختران اصلاً علاقه‌ای به این رشته ندارند (۶).

اخترپور (۱۳۷۴) نیز در تحقیق خود چنین نتیجه گرفته است که ۳۹/۷ درصد فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی با هدف کسب مدرک تحصیلی بالاتر و ۲۷/۴ درصد به دلیل علاقه به کار در کتابخانه به ادامه تحصیل در این مقطع پرداخته‌اند (۱).

در زمینه آموزش کتابداری و برنامه درسی نیز تحقیقاتی در کشور انجام شده است که نیاز به بازنگری در دروس رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی را تأکید می‌کند.

میرهادی تفرشی هم در تحقیق خود درخصوص برنامه‌ریزی آموزشی این رشته در مقطع کارشناسی ارشد به این نتیجه دست یافته است که ۸۳/۱۲ درصد جامعه مورد پژوهش، برنامه آموزشی را مناسب با نیازهای حرفه‌ای رشته کتابداری نمی‌دانند (۷).

یک نظرسنجی کوتاه در میان ۸۰ نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه فردوسی مشهد در مورد وضعیت کتابداری، به‌خصوص درباره نام این رشته، نشان داده است که حدود ۸۹ درصد از دانشجویان این نام را مناسب ندانسته و خواهان تغییر آن بودند. بر همین اساس ۴۶/۵ درصد از پاسخگویان معتقد بودند که درک جامعه نسبت به مفهوم اصلی این رشته از طریق نام آن (کتابداری) «کاملاً» غلط، بوده و

حدود ۵۱/۵ درصد درک جامعه را «ضعیف و ناقص» بیان کرده‌اند. در همین حال دانشجویان تغییر نام «کتابداری» را خواهان شده‌اند (۵: ۵۰-۵۶).

پژوهشی که در سال ۱۳۷۲ درباره تعدادی از دانشجویان مقطع کارشناسی کتابداری انجام شد نشان می‌دهد که مهم‌ترین عامل انتخاب این رشته توسط دانشجویان، رتبه آزمون داوطلب بوده و ۶۶ درصد دانشجویان، آن را علت اصلی انتخاب این رشته تحصیلی دانسته‌اند. عوامل دیگری مانند تشویق والدین، امکان ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر، توصیه دوستان و آشنایان، و علاقه به کتاب، به‌طور مساوی، مورد اشاره قرار گرفته است. ۵۰ درصد پسران و ۴۰ درصد دختران اصلاً به این رشته علاقه نداشته‌اند و فقط ۱۵ درصد از دانشجویان از شناخت لازم برای انتخاب این رشته برخوردار بودند و ۸۵ درصد دیگر با شناخت اندک یا بدون شناخت، این رشته را انتخاب کرده‌اند (۲: ۵۱).

درخصوص تأثیر فناوری بر رشته کتابداری نیز براساس مطالعه انجام شده در سال ۱۹۸۴ که در ۱۴ دانشکده کتابداری و اطلاع‌رسانی انگلیس و ولز درباره دگرگونی به وجود آمده در برنامه‌های درسی و ماهیت آن صورت پذیرفت، فناوری اطلاعات بیش از سایر عوامل مورد توجه بوده است (۳: ۱۷).

دیویی (۱۹۸۵) در تحقیق خود ۴۴۵ دانشجوی ورودی سال‌های ۱۹۸۱ تا ۱۹۸۳ دانشکده کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه ایندیانا^۲ را مورد مطالعه قرار داد. از مهم‌ترین

دلایل ارائه شده برای انتخاب رشته کتابداری توسط این دانشجویان، به نقش کتابداران شاغل در شناساندن این رشته به دانش‌آموزان، نقش مشاوران و استادان و مسئولان در معرفی رشته، و همچنین نقش دانشجویان این رشته در راهنمایی دوستان خود اشاره شده است (۴: ۱۶۵).

در ۱۹۸۸ میزگرد مدیریت انجمن‌های کتابداری در مورد وضعیت و موقعیت کتابداری و کتابداران در جهان پژوهشی انجام داد. مسئولیت برنامه‌ریزی این پژوهش برعهده بخش تحقیقات مرکز کتابخانه‌های عمومی و ادبیات لهستان^۳ قرار گرفت. در پرسشنامه‌ای که برای برخی از کتابداران ارشد چند کشور ارسال شد، این سؤال مطرح شده بود که «آیا جایگاه حرفه کتابداری پایین است؟» نتیجه‌ای که به دست آمد این بود که اکثریت، یعنی ۸۲ درصد، این موضوع را تأیید کرده بودند (۵: ۵۰-۵۶).

بِکِر^۴ (۱۹۸۸) در تحقیق خود بر روی ۱۷۶ دانشجوی به این نتیجه دست یافت که نه تنها والدین در انتخاب رشته دانشجویان نقشی اساسی دارند، بلکه دوستان و همکلاسی‌ها و به‌طور کلی منابع مرجع و مطلع، که او به عنوان زمینه اجتماعی یا افراد مرجع از آنها یاد می‌کند، ممکن است در انتخاب رشته دانشجویان نقش اساسی ایفا کنند (۲: ۴۹).

یافته‌های تحقیق

در پاسخ به اولین سؤال تحقیق، یافته‌ها نشان می‌دهد که بازار کار حرفه کتابداری

و اطلاع‌رسانی (۳۴/۸ درصد) مهم‌ترین عامل گرایش به این رشته بوده است. در مقابل عامل خانواده با ۱/۳ درصد در میان سایر عوامل کمترین نقش را داشته است.

بدون تردید خانواده‌ها در انتخاب رشته افراد نقش اساسی برعهده دارند و معمولاً مایل هستند فرزندانشان در رشته‌ای ادامه تحصیل دهند که از جایگاه و مقبولیت اجتماعی برخوردار باشد به همین دلیل نیز آنها فرزندان خود را به سمت رشته‌هایی سوق می‌دهند که در جامعه شناخته شده‌تر باشند.

در پاسخ به سؤال دوم تحقیق نیز نتایج به‌دست آمده نشان از عدم شناخت و آگاهی دانشجویان از ماهیت این رشته دارد. ۴۸/۷ درصد از پاسخ دهندگان به میزان «کم» و «بسیار کم» از رشته تحصیلی خود شناخت داشته و ۲۰/۵ درصد نیز تا حدودی با این رشته آشنایی داشته‌اند. در این حال ۳۰/۸ درصد به میزان «بسیار زیاد» و «زیاد» رشته تحصیلی خود را با شناخت کافی انتخاب کرده‌اند که رقم امیدوارکننده‌ای نیست. از جانب دیگر ۵۲/۹ درصد از دانشجویان بر این باورند که رشته تحصیلی آنان اصلاً در جامعه شناخته شده نیست و فقط ۵/۵ درصد نظری مخالف دارند.

در مورد نگرش دانشجویان و پاسخ به دومین سؤال تحقیق نیز باید گفت ۴۷/۹ از دانشجویان پس از پذیرفته شدن در دانشگاه احساس خاصی نداشتند و ۴۲/۹ درصد نیز از این بابت ابراز خوشحالی کرده‌اند. آمار

و ارقام تحقیق حاکی از آن است که تنها ۳۰/۸ درصد از دانشجویان تا قبل از ورود به دانشگاه به میزان «بسیار زیاد» و «زیاد» با رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی آشنایی داشته و ۴۸/۷ درصد به میزان «کم» و «بسیار کم» با این رشته آشنا بوده‌اند؛ اما پس از پذیرفته شدن در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، آمار پاسخ‌دهندگان که از پذیرفته شدن خود ابراز خوشحالی کرده‌اند به ۴۲/۹ درصد افزایش یافته و فقط ۹/۲ درصد ابراز ناخشنودی کرده‌اند. بر همین اساس میزان علاقه‌مندی دانشجویان به رشته خود به هنگام ادامه تحصیل به شکل محسوسی افزایش یافته است، به گونه‌ای که ۵۴/۴ درصد از آنان به این رشته علاقه‌مند شده‌اند.

از جانب دیگر و در پاسخ به سؤال چهارم تحقیق نیز یافته‌ها حاکی از آن است که ۳۸/۷ درصد از دانشجویان معتقدند که رشته تحصیلی‌شان چیزی از سایر رشته‌های علوم انسانی کم ندارد و در مقابل و با اختلاف کم، ۳۵/۳ درصد جایگاه این رشته را پایین‌تر از سایر رشته‌های علوم انسانی می‌دانند. آمار و ارقام تحقیق همچنین مؤید این نکته است که دانشجویان معتقد به وجهه اجتماعی رشته تحصیلی خود در اجتماع نیستند، ۵۲/۹ درصد وجهه اجتماعی آن را به نسبت سایر رشته‌ها در سطح پایینی قلمداد کرده و ۵۲/۹ درصد این رشته را در جامعه ناشناخته می‌دانند و تنها درصد کمی (۵/۵ درصد) نظری مخالف داشته‌اند.

پاسخ دانشجویان به سؤال پنجم تحقیق چندان امیدوارکننده نیست. نتایج نشان از

نگرش منفی دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی به آینده شغلی‌شان دارد، به طوری که ۶۸/۴ درصد از پاسخ‌دهندگان امکان جذب خود را به بازار کار بسیار ضعیف دانسته و تنها ۱۳/۵ درصد ابراز امیدواری کرده‌اند که بلافاصله جذب بازار کار شوند. با وجود چنین نتیجه‌ای، ۷۳/۶ درصد از پاسخ‌دهندگان بازار کار رشته خود را نسبت به سایر رشته‌های علوم انسانی تا حدودی امیدوارکننده بیان کرده‌اند. در همین حال ۳۲/۴ درصد از دانشجویان آینده رشته خود را امیدوارکننده دانسته و فقط ۸/۸ درصد ابراز ناامیدی کرده‌اند که هر چند رقم بالایی نیست، اما باید نسبت به ریشه‌یابی آن اقدام شود. ۵۸/۸ درصد از دانشجویان آینده رشته خود را تا حدودی امیدوارکننده عنوان کرده‌اند که می‌تواند حکایت از نگرش نسبتاً مثبت آنان به آینده رشته تحصیلی‌شان داشته باشد.

یکی از دلایلی که سبب می‌شود دانشجویان به آینده شغلی رشته تحصیلی خود بدبینانه نگاه کنند آن است که تصور می‌کنند پس از فراغت از تحصیل بدون استثنا باید جذب کتابخانه‌ها شوند و شغل دیگری جز این پیش رو ندارند. این دیدگاه منفی عاملی است که قطعاً بر رفتار تحصیلی آنان اثر منفی گذاشته و تا حدودی شوق و انگیزه تحصیل را از آنها سلب می‌کند. القای این تفکر، نه تنها باعث ترس از آینده شغلی می‌شود، بلکه ممکن است این سؤال را به ذهن آنها متبادر سازد که با توجه به فناوری‌های جدید و بحث‌های داغ پیرامون کتابخانه‌های مجازی، کتابخانه‌های کشور به چه میزان می‌توانند

کتابدار استخدام کنند؟

در پاسخ به ششمین سؤال تحقیق نیز آمار و ارقام به دست آمده نشان می‌دهد بیشتر دانشجویان (۷۳/۱ درصد) با تغییر نام این رشته موافق بوده‌اند و تنها ۱۰ درصد با تغییر نام ابراز مخالفت کرده‌اند. ۷۶/۵ درصد از پاسخ‌دهندگان بر این باورند که تغییر نام می‌تواند به ایجاد انگیزه و همچنین پویایی رشته کتابداری کمک کند. آنچه مسلم است این ارقام به طور کاملاً روشن از نارضایتی دانشجویان از عنوان رشته تحصیلی‌شان حکایت دارد.

زاهد بیگدلی نیز در تحقیق مشابهی درباره عوامل مؤثر بر گرایش رشته کتابداری در دانشگاه شهید چمران اهواز به این نتیجه دست یافته است که ۸۶/۹۶ درصد از دانشجویان خواهان تغییر نام این رشته بودند (۲) و در تحقیق علیرضا سعادت هم این رقم با کمی افزایش به ۸۹ درصد رسیده است (۵). می‌توان گفت حساسیت دانشجویان به نام رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی ناشی از عوامل

متعددی است که مهم‌ترین آن عدم آشنایی مردم با اهمیت و کارکردهای این رشته است. واقعیت این است که در کشور ما مردم بیشتر به عناوین توجه داشته و نام و عنوانی برایشان جذاب و گیراست که به صورت روزمره با آن سر و کار داشته باشند و به نوعی گوششان به شنیدن چنین عناوینی عادت کرده باشد. به طور مثال آحاد جامعه ما با کلماتی همچون مهندس، قاضی، و پزشک بسیار مأنوس بوده و همواره به دیده تحسین به آنها می‌نگرند، چرا که به خوبی به اهمیت آنها آگاهی دارند و حتی اگر شخصاً اطلاعات کافی در مورد نقش آنها نداشته باشند، به دلیل کاربرد بیش از حد در زندگی روزمره از سوی دیگران، چنین الفاظی برایشان جذاب و گیرا می‌شود، ولی این مسئله در مورد رشته کتابداری صدق نمی‌کند، چرا که تاکنون اطلاع‌رسانی لازم درباره اهمیت این رشته صورت نگرفته و هنگامی که عنوان این رشته از سوی دانشجویان کتابداری به دیگران ارائه می‌شود،

جدول ۱. رضایت یا عدم رضایت از تغییر نام رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

جمع کل	کارشناسی		کاردانی		
	مرد	زن	مرد	زن	
۱۷۴	۱۳	۵۸	۳۸	۶۵	موافق هستم
۷۳/۱	۶۲	۷۴/۳	۹۲/۷	۶۶/۳	درصد
۲۴	۴	۶	۰	۱۴	موافق نیستم
۱۰	۱۹	۷/۷	۰	۱۴/۳	درصد
۴۰	۴	۱۴	۳	۱۹	نظری ندارم
۱۶/۹	۱۹	۱۷/۹	۷/۳	۱۹/۴	درصد
۲۳۸	۲۱	۷۸	۴۱	۹۸	جمع کل
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد

با نگاه و رفتاری مواجه می‌شوند که حکایت از عدم اطلاع آنان از وجود چنین رشته‌ای دارد.

درخصوص انتخاب نام جدید برای این رشته، با توجه به فناوری‌های نوین و تأثیر آنها بر رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، از سوی پژوهشگر سه عنوان به پاسخ‌دهندگان ارائه شد و همچنین برای انتخاب نام جدید این فرصت به آنها داده شده تا نام مورد نظر خود را پیشنهاد کنند که درخصوص انتخاب گزینه‌های پرسشنامه، ۲۹/۴ درصد با انتخاب نام «مدیریت اطلاعات»، ۴۰/۳ درصد «مدیریت اطلاعات و مراکز اطلاع‌رسانی» و ۳۰/۳ درصد با «فناوری اطلاعات» موافق بوده‌اند؛ اما در نام‌های پیشنهادی طیف گسترده‌ای وجود داشت که مهم‌ترین آنها عبارت است از: «اطلاع‌رسانی»، «مدیریت دانش»، «اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات».

پاسخ دانشجویان به هفتمین سؤال تحقیق (تناسب واحدهای درسی، نام و همگام بودن با فناوری‌های نوین) نشان از نارضایتی آنان نسبت به این مسئله دارد. دربارهٔ تناسب واحدهای درسی با عصر فناوری نیز ۸۷/۲ درصد دانشجویان با انتخاب گزینه‌های «کم» و «بسیار کم» نظر مخالف داشته و فقط ۵/۵ درصد با انتخاب گزینه‌های «بسیار زیاد» و «زیاد» واحدهای درسی خود را متناسب با عصر فناوری عنوان کرده‌اند.

۵ درصد از دانشجویان با انتخاب گزینه‌های «زیاد» و «بسیار زیاد» رشتهٔ تحصیلی خود را همگام با فناوری‌های روز دانسته و در مقابل ۷۹ درصد آنان با انتخاب گزینه‌های «کم» و «بسیار کم» این مسئله را رد کرده و اعتقادی به همگامی این رشته با فناوری‌های نوین ندارند.

دربارهٔ نام کتابداری و تناسب آن با

جدول ۲. تأثیر تغییر نام بر پویایی رشته

جمع کل	کارشناسی		کاردانی		
	مرد	زن	مرد	زن	
۱۸۱ ۷۶/۵	۱۵ ۷۱/۴	۵۶ ۷۱/۸	۳۱ ۷۵/۶	۷۹ ۸۱/۴	به ایجاد انگیزه در دانشجویان و پویایی رشته خواهد افزود درصد
۴۹	۸	۲۶	۱۶	۴۵	ممکن است بر ایجاد انگیزه در دانشجویان و پویایی رشته تأثیر داشته باشد درصد
۲۰/۶	۳۸/۱	۳۳/۳	۳۹	۴۶	
۸	۵	۱۸	۸	۱۹	تأثیری بر ایجاد انگیزه در دانشجویان و پویایی رشته نخواهد داشت درصد
	۲۳/۸	۲۳/۱	۱۹/۵	۱۹/۴	
۲۳۸ ۱۰۰	۲۱ ۱۰۰	۷۸ ۱۰۰	۴۱ ۱۰۰	۹۸ ۱۰۰	جمع کل درصد

جدول ۳. همگامی رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی با فناوری‌های روز

جمع کل	کارشناسی		کاردانی		
	مرد	زن	مرد	زن	
۳	۰	۲	۰	۱	بسیار زیاد
۱/۳	۰	۲/۶	۰	۱	درصد
۹	۳	۱	۹	۳	زیاد
۳/۷	۱۴/۳	۱/۳	۴/۹	۳	درصد
۳۸	۷	۱۵	۳	۱۳	تا حدودی
۱۶	۳۳/۳	۱۹/۲	۷/۳	۱۳/۳	درصد
۹۵	۶	۳۲	۱۵	۴۲	کم
۴۰	۲۸/۶	۴۱	۳۶/۶	۴۲/۹	درصد
۹۳	۵	۲۸	۲۱	۳۹	بسیار کم
۳۹	۲۳/۸	۳۵/۹	۵۱/۲	۳۹/۸	درصد
۲۳۸	۲۱	۷۸	۴۱	۹۸	جمع کل
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد

به ظهور فناوری‌های نوین و تأثیر آن بر رشته کتابداری، با در نظر گرفتن کلیه جوانب، به رشته تحصیلی خود با عنوان کتابداری و اطلاع‌رسانی علاقه‌مندند. در همین حال ۱۸ درصد آنان با انتخاب گزینه‌های «کم» و «بسیار کم» بی‌علاقگی خود را آشکار کرده‌اند.

آنچه لازم است در اینجا به آن اشاره شود این است که بیش از نیمی از دانشجویان به رشته تحصیلی خود علاقه‌مند بوده و در همین حال (۲۶/۹ درصد) نیز تا حدودی نسبت به آن ابراز علاقه‌مندی کرده‌اند. بنابراین به‌خوبی مشاهده می‌شود که دانشجویان در حالت کلی از رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی ناراضی نبوده، بلکه این رشته نیازمند نوع بازنگری در واحدهای درسی، هویت‌یابی و همچنین

فناوری‌های روز نیز اکثر دانشجویان بر این اعتقادند که نام رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی با عصر فناوری تناسبی ندارد. آمار و ارقام نشان می‌دهد که ۹/۷ درصد از دانشجویان موافق این تناسب هستند و ۷۸/۱ درصد دانشجویان مخالف تناسب این نام می‌باشند. از جانب دیگر، ۱۸/۵ درصد پاسخ دهندگان عنوان کرده‌اند که نام کتابداری و اطلاع‌رسانی بر یک مفهوم سنتی دلالت دارد، ۴۴/۳ درصد نیز این نام را دوگانه دانسته‌اند، بدین معنی که هم بر مفهوم مدرن و امروزی، و ۳۸/۲ درصد نیز سنتی یا مدرن بودن این عنوان را نامشخص دانسته‌اند.

در پاسخ به هشتمین سؤال تحقیق باید گفت که ۵۵/۱ درصد از دانشجویان با انتخاب گزینه‌های «بسیار زیاد» و «زیاد» و با توجه

جدول ۴. میزان تناسب نام رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی با فناوری‌های روز

جمع کل	کارشناسی		کاردانی		
	مرد	زن	مرد	زن	
۳	۰	۱	۲	۰	بسیار زیاد
۱/۳	۰	۱/۳	۴/۹	۰	درصد
۲۰	۳	۸	۳	۶	زیاد
۸/۴	۱۴/۳	۱۰/۲	۷/۳	۶/۱	درصد
۲۹	۲	۸	۷	۱۲	تا حدودی
۱۲/۲	۹/۴	۱۰/۲	۱۷/۱	۱۲/۲	درصد
۷۷	۳	۲۹	۹	۳۶	کم
۳۲/۴	۱۴/۳	۳۷/۱	۲۱/۹	۳۶/۷	درصد
۱۰۹	۱۳	۳۲	۲۰	۴۴	بسیار کم
۴۵/۷	۶۲	۴۱/۲	۴۸/۸	۴۴/۹	درصد
۲۳۸	۲۱	۷۸	۴۱	۹۸	جمع کل
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد

جدول ۵. میزان علاقه به رشته کتابداری با در نظر گرفتن کلیه جوانب

جمع کل	کارشناسی		کاردانی		
	مرد	زن	مرد	زن	
۵۸	۴	۱۴	۱۱	۲۹	بسیار زیاد
۲۴/۴	۱۹	۱۸	۲۶/۸	۲۹/۶	درصد
۷۳	۵	۲۲	۱۳	۳۳	زیاد
۳۰/۷	۲۳/۸	۲۸/۲	۳۱/۷	۳۳/۷	درصد
۶۴	۸	۳۲	۷	۱۷	تا حدودی
۲۶/۹	۳۸/۱	۴۱	۱۷/۱	۱۷/۳	درصد
۳۰	۳	۷	۹	۱۱	کم
۱۲/۶	۱۴/۳	۹	۲۲	۱۱/۲	درصد
۳۱	۱	۳	۱	۸	بسیار کم
۵/۴	۴/۸	۳/۸	۲/۴	۸/۲	درصد
۲۳۸	۲۱	۷۸	۴۱	۹۸	جمع کل
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد

تشویق و ترغیب دانشجویان به اهمیت و نقش رشته تحصیلی شان در جامعه می باشد تا شاهد رشد و شکوفایی هر چه بهتر این رشته باشیم. چنانچه یافته های تحقیق نشان می دهد اکثر دانشجویان حتی در صورت انتخابی بودن تحصیل در مقطع بالاتر، رشته کتابداری و اطلاع رسانی را انتخاب می کنند (۵۲/۵ درصد). در همین حال فقط ۱۷/۶ درصد از دانشجویان رغبتی به ادامه تحصیل در این رشته ندارند.

پیشنهادات

۱. کمک به شناخت هر چه بهتر رشته کتابداری و اطلاع رسانی در جامعه از طریق اطلاع رسانی صحیح و مطلوب،
۲. بازنگری در نام و عنوان رشته کتابداری و انتخاب نامی که علاوه بر گیرایی و جذابیت، متناسب با عصر فناوری اطلاعات باشد،
۳. استخدام و به کارگیری تحصیل کردگان رشته کتابداری و اطلاع رسانی در کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی در جهت تقویت بازار کار این رشته،
۴. بازنگری در واحدهای درسی این رشته و ارائه دروسی که برآورنده نیاز عصر فناوری باشد تا دانشجویان بتوانند با بهره گیری لازم نقش ارزنده تری در جامعه داشته باشند، و
۵. ایجاد انگیزه در دانشجویان از سوی استادان و مدرسان در طول دوره تحصیلی به ویژه سال اول.

منابع

۱. اختریور، محسن. «بررسی وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان کارشناسی ارشد کتابداری و

اطلاع رسانی دانشگاه های دولتی مستقر در تهران از سال ۱۳۷۲-۱۳۶۸». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۷۴.

۲. بیگدلی، زاهد؛ آدام، زویا. «عوامل موثر در انتخاب رشته تحصیلی و تغییر نگرش دانشجویان کتابداری و روان شناسی بالینی در دانشگاه شهید چمران اهواز». *کتابداری و اطلاع رسانی*، دوره ششم، ۲ (تابستان ۱۳۸۲): ۴۷-۶۶.

۳. حیاتی، زهیر. «تأثیر فن آوری اطلاعات بر آموزش کتابداری با توجه به برنامه های درسی». *فصلنامه کتاب*، دوره نهم، ۱ (بهار ۱۳۷۷): ۱۴-۲۷.

۴. رضایی سپهر، سیامک. «بررسی علل شرکت داوطلبان در آزمون کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی و نحوه آشنایی با این رشته». *مدیریت پزشکی*، ۲ (۱۳۷۹): ۱۶۵.

۵. سعادت، علیرضا. «مفهوم و جامعیت عنوان «کتابداری» برای معرفی حرفه». *پیام کتابخانه*، دوره هشتم، ۴ (زمستان ۱۳۷۷): ۵۰-۵۶.

۶. مشهدی تفرشی، شکوه. «بررسی عوامل مرتبط با انتخاب رشته تحصیلی در میان دانشجویان مقطع کارشناسی کتابداری». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، ۱۳۷۲.

۷. میرهادی تفرشی، سیدمحمد رضا. «بررسی نظرات فارغ التحصیلان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی پیرامون برنامه آموزشی این رشته». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، ۱۳۷۶.

تاریخ دریافت: ۱۳۸۴/۸/۱۷